

DOI:10.35774/app2023.03.045
УДК 349.3

Юлія Труфанова,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4310-3061>

Наталія Майка,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5676-980X>

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У статті розглядаються питання соціальних допомог та виплат військовослужбовцям, які отримали інвалідність в умовах воєнного стану.

Розглянуто соціальні стандарти, які забезпечують соціальний захист військовослужбовців, де діяльність держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців.

Окреслено коло законодавчих актів, які регулюють дане питання, а саме Закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», які відображають останні законодавчі зміни.

Ключові слова: соціальний захист, захист осіб з інвалідністю, психологічна допомога, одноразова грошова допомога.

Trufanova Yu., Maika N.

Social protection of military officers under the conditions of the state of martial: separate legal aspects

The article examines the issue of social benefits and payments to servicemen who became disabled under martial law.

Social standards that ensure social protection of servicemen are considered, where the state's activities are aimed at establishing a system of legal and social guarantees that ensure the realization of constitutional rights and freedoms, and the satisfaction of the material and spiritual needs of servicemen.

The range of legislative acts regulating this issue is outlined, namely the Laws of Ukraine «On social and legal protection of military personnel and members of their families», «On the status of war veterans, guarantees of their social protection», which reflect the latest legislative changes.

In Ukraine, the protection of persons with disabilities is one of the state priorities. State social policy is aimed at improving the living conditions and financial situation of such persons, and also creates conditions for persons with disabilities to exercise all their rights, taking into account their interests when making all state decisions.

It has been established that the payments received by persons with disabilities are high, but insufficient for the full realization of all interests and a dignified life, therefore the disabled continue to be one of the least well-off categories of citizens in Ukraine. The state must take into account international standards and integrate them into our society in order to improve the social protection of all persons with disabilities. It is necessary to constantly change and improve national legislation in order to strengthen the protection of such persons.

Keywords: social protection, protection of persons with disabilities, psychological assistance, one-time cash assistance.

Постановка проблеми. Тема соціального захисту військовослужбовців Збройних сил України є досить актуальною. В умовах воєнного стану військовослужбовці здійснюють захист Української держави та Українського народу.

© Юлія Труфанова, Наталія Майка, 2023

Державна політика у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України формується та реалізується на принципах: соціальної справедливості під час встановлення обсягу пільг та гарантій; комплексності під час формування та реалізації заходів адаптації ветеранів війни до мирного життя; належного фінансового забезпечення передбачених законом пільг та гарантій зазначеній категорії громадян; відкритості та рівного доступу до інформації про державні пільги та гарантії, механізми їх реалізації; доступу до реалізації права на отримання всіх пільг та гарантій; прозорості та підзвітності діяльності органів державної влади, їх посадових осіб у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Проблема державної соціальної підтримки та соціального захисту військовослужбовців потребує особливої уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями соціального захисту та забезпечення військовослужбовців займалися науковці та вчені як В. І. Алещенко, В. М. Боднар, О. П. Сайнецький, О. С. Верба, І. В. Матюрин та інші.

Метою статті є аналіз законодавства щодо надання соціальної та грошової допомоги військовослужбовцям, які є учасниками бойових дій, особами з інвалідністю внаслідок війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складовою соціальної діяльності кожної держави є захист осіб з інвалідністю, який полягає у дотриманні прав та можливостей військовослужбовців на рівні з іншими громадянами, та направлений на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі тощо.

Усім нам би хотілося, щоб наші військові чоловіки та жінки повернулися додому з війни цілими та неушкодженими, та це досить важко і поранень, каліцтв та контузій не уникнути. Тому в теперішній час питання соціальних та грошових допомог для захисників та захисниць є доволі важливим.

Держава забезпечує безоплатну психологічну допомогу особам, які визначені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», що брали безпосередню участь в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації, у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України чи виконували службово-бойові завдання в екстремальних (бойових) умовах [3].

Психологічна допомога – це діяльність, спрямована на професійну допомогу особі, яка має ризик розвитку розладів психіки та поведінки, сприяння особі у психосоціальній адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмисленні її досвіду, розширенні самоусвідомлення та можливостей самореалізації, а також допомогу з метою розв'язання психологічних проблем, зумовлених складними життєвими обставинами, кризовим станом, надзвичайною ситуацією та/або катастрофою, воєнними діями.

Організація психологічної допомоги зазначеним особам провадиться центральним органом виконавчої влади, психологічними службами військових частин, а в разі потреби здійснюється у військово-медичних закладах охорони здоров'я згідно з порядками, затвердженими центральними органами виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні утворені відповідно до законів України військові формування та правоохоронні органи, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей таких осіб та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України. Порядок та умови надання психологічної допомоги визначаються Кабінетом Міністрів України.

У період дії воєнного стану військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України.

Психологічна реабілітація – діяльність, спрямована на відновлення та підтримку функціонування особи у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сфері із застосуванням методів психологічної та психотерапевтичної допомоги у формі психотерапії, психологічного консультування або першої психологічної допомоги [1].

На зазначених військовослужбовців та супроводжуючий їх медичний персонал не поширюються обмеження щодо виїзду громадян України за межі України. Порядок надання військовослужбовцям медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації у медичних закладах за межами України і проведення оплати послуг з надання такої медичної допомоги встановлюється Кабінетом Міністрів України. Відшкодування вартості проїзду та оплати послуг з надання такої медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, крім випадків надання зазначеної допомоги коштом приймаючої сторони.

Військовослужбовці, військовозобов'язані або ж резервісти, які отримали поранення чи каліцтво під час виконання своїх обов'язків, а саме захисту своєї країни, мають право на встановлення певної групи інвалідності та виплату одноразової грошової допомоги [2].

Важливим аспектом є те, що встановлена інвалідність повинна бути пов'язана з виконанням обов'язків військової служби або погіршенням здоров'я військовослужбовця без призначення інвалідності, яке настало через захворювання чи нещасний випадок, і мали місце в період проходження ним військової служби.

У випадку встановлення військовослужбовцю інвалідності, що настала внаслідок поранення (зокрема, контузії, травми або каліцтва), встановлюється такий розмір одноразової грошової допомоги:

- за 1 групу інвалідності – 992 400 гривень (400-кратний прожитковий мінімум);
- за 2 групу інвалідності – 744 300 гривень (300-кратний прожитковий мінімум);
- за 3 групу інвалідності – 620 250 гривень (250-кратний прожитковий мінімум) [4].

У разі часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності одноразова грошова допомога виплачується залежно від ступеня втрати працездатності, що встановлюється МСЕК (медико-соціальною експертною комісією).

Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» учасникам війни встановлені такі пільги:

- безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів;
- безплатне першочергове зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів);
- безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;
- щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів;
- першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація;
- виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи;
- використання чергової відпустки у зручний для них час; одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік [3].

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» встановлено право на одноразову грошову допомогу у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві.

Одноразова грошова допомога призначається і виплачується військовослужбовцям та строковикам, які отримали інвалідність під час проходження служби, внаслідок виконання воєнних обов'язків, військовозобов'язаним та резервістам призваним на збори. Призначення і виплата здійснюється Міністерством Оборони.

Для отримання одноразової грошової допомоги в більшому розмірі, якщо військовослужбовцю, військовозобов'язаному або резервісту встановлено вищу групу інвалідності або більший відсоток втрати працездатності, Законом встановлювалась умова – дворічний строк після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності. У разі зміни групи інвалідності, її причини або ступеня втрати працездатності понад дворічний термін після первинного встановлення інвалідності виплата одноразової грошової допомоги у зв'язку зі змінами, що відбулися, не здійснюється.

Поділяємо думку Юлії Матвеева, експертки Центру дослідження верховенства права Національного університету «Києво-Могилянська академія», що «встановлення Законом строку, впродовж якого мають настати обставини, які є підставою для реалізації права на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі, – є явно необґрунтованим» [5].

Конституційний Суд України рішенням від 06.04.2022 р. визнав, що п.4 ст. 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» не відповідає Конституції України [6].

Висновки. Отже, проблема соціального захисту військовослужбовців, які отримали інвалідність, актуальна. Але варто відмітити, що в нашій державі захист осіб з інвалідністю є одним із державних пріоритетів. Державна соціальна політика спрямована на поліпшення умов проживання, фінансового становища таких осіб, а також створює умови для того, аби особи з інвалідністю мали змогу на реалізацію всіх своїх прав, враховуючи їх інтереси при прийнятті усіх державних рішень.

Встановлено, що виплати, які одержують особи з інвалідністю є високими, однак недостатніми для повної реалізації всіх інтересів та гідного життя, тому інваліди й надалі залишаються однією із найменш забезпечених категорій громадян в Україні. Держава повинна взяти до уваги міжнародні стандарти та інтегрувати їх в наше суспільство, щоб покращити соціальний захист усіх осіб з інвалідністю. Необхідно постійно змінювати та вдосконалювати національне законодавство для того щоб зміцнювати захист таких осіб.

Держава повинна забезпечити посилений соціальний захист військовослужбовців, які виконують обов'язок щодо захисту Вітчизни, її суверенітету та територіальної цілісності.

Список використаних джерел

1. Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
3. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 29.08.2023).
4. Одноразова грошова допомога у разі встановлення інвалідності. Армія Inform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/14/odnorazova-groshova-dopomoga-u-razi-vstanovlennya-invalidnosti/> (дата звернення: 29.08.2023).
5. Юлія Матвеева. Окремі аспекти соціального захисту військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Право в умовах війни*. URL: <https://law-in-war.org/okremi-aspekty-soczialnogo-zahystu-vijskovosluzhbovcziv-v-umovah-voennogo-stanu/> (дата звернення: 29.08.2023).
6. Рішення Конституційного Суду України від 06 квітня 2022 року № 1-р (II)/2022 (справа про посилений соціальний захист військовослужбовців). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-22#Text> (дата звернення: 29.08.2023).

References

1. *Deiaki pytannia nadannia bezoplatnoi psykholohichnoi dopomohy osobam, yaki zvilniaiutsia abo zvilneni z viiskovoi sluzhby, z chysla veteraniv viiny, osib, yaki maiut osoblyvi zasluhy pered Batkivshchynoiu, chlenam simej takykh osib ta chlenam simej zahyblykh (pomerlykh) veteraniv viiny i chlenam simej zahyblykh (pomerlykh) Zakhysnykiv ta Zakhysnyts Ukrainy vidpovidno do Zakonu Ukrainy «Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zahystu» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of providing free psychological assistance to persons who are discharged or released from military service, from among war veterans, persons who have special merits to the Motherland, family members of such persons and family members of deceased (deceased) war veterans and family members of deceased (deceased) Defenders of Ukraine in accordance with the Law of Ukraine «On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection»]*: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 lystopada 2022 r. № 1338. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

2. *Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtiv ta chleniv ikh simei [Law of Ukraine On social and legal protection of military personnel and members of their families]:* Zakon Ukrainy vid 20.12.1991 № 2011-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> [in Ukrainian]
3. *Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu [Law of Ukraine «On the status of war veterans, guarantees of their social protection]:* Zakon Ukrainy vid 22.10.1993 № 3551-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian]
4. Odnorazova hroshova dopomoha u razi vstanovlennia invalidnosti [Odnorazova hroshova dopomoha u razi vstanovlennia invalidnosti]. *Armiia Inform*. Retrieved from <https://armyinform.com.ua/2022/06/14/odnorazova-groshova-dopomoga-u-razi-vstanovlennya-invalidnosti/> [in Ukrainian]
5. Matvieieva, Yuliia. Okremi aspekty sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtiv v umovakh voiennoho stanu [Okremi aspekty sotsial'noho zakhystu vijs'kovosluzhbovtiv v umovakh voiennoho stanu]. *Pravo v umovakh viiny – Law in conditions of war*. Retrieved from <https://law-in-war.org/okremi-aspekty-soczialnogo-zakhystu-vijskovosluzhbovtiv-v-umovah-voyennogo-stanu/> [in Ukrainian]
6. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 06 kvitnia 2022 roku № 1-r (II)/2022 (sprava pro posylenyi sotsialnyi zakhyst viiskovosluzhbovtiv) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine (case on enhanced social protection of military personnel). № 1-r (II)/2022 (2022, April 6)].* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-22#Text> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 14.09.2023